

HISTORIE A VOJENSTVI

(Csehszlovákia, 1977.)

Az 1977-es évben a folyóirat szerkesztősége folytatta néhány sorozat-téma cikkeinek megjelentetését, többek között a CSKP történetével, a második világháború és a szlovák népi felkelés történetével kapcsolatosan.

Ladislav Novotný a „CSKP története — az osztálytudatos és internacionalista nevelés fontos tényezője” (1. sz., 3—22. o.) c. cikkében méltatja a „CSKP áttekintő története” című könyv megjelenését és a kommunista történészek 1976 októberében megtartott tanácskozását. Ennek célkitűzése a párttörténet feldolgozásának a CSKP XV. kongresszusa szellemében való további minőségi javítása módjainak megvitatása volt. Kiemelte, hogy a párttörténet általánosítása jelentős eszmei nevelőerőt képvisel és egyben az ideológiai harc hasznos eszköze. A szerző olyan következtetésre jut, hogy ismételten hangsúlyozni kell a történettudomány ismeretterjesztő és nevelő funkciójának egységét, emlékeztetni kell arra, hogy az egyik vagy másik oldal előtérbe helyezése mindenkor nagy károkat okozott a marxista—leninista történetírás fejlődésében. A történésztanácskozáson a főreferátumot e tárgykörben a szerző (a Hadtörténelmi Intézet parancsnoka) tartotta.

Eduard Čejka „A győzelemhez vezető úton” című cikksorozatának következő részei „A második világháború prologja” (1. sz., 143—178. o.), „A „Barbarossa”-terv — a Szovjetunió elleni náci támadás terve” (2. sz., 35—63. o.), „A hitleri Németország támadása a Szovjetunió ellen” (4. sz., 81—111. o.; 5. sz., 63—96. o.) alcímeket kapták. Az elsőkben a szerző az afrikai háborúval, a balkáni hadjáratokkal, a japán agresszió ázsiai bevezetésével és a leigázott európai népek antifasiszta mozgalmával, a Szovjetunió határai biztosítására tett intézkedéseivel foglalkozik és összefoglaló jellemzést ad a második világháború első időszakáról. A következő részben ismerteti a Szovjetunió elleni támadás előzményeit, a hitleri stratégia fő vonásait és a nemzetiszocializmus elhivatottságával kapcsolatos tételeit, a Barbarossa-terv kidolgozási folyamatát, a Szovjetunió általános helyzetét a támadást megelőző hónapokban, a lengyel eseményeket, a német fegyveres erők közvetlen felkészülését a váratlan támadás végrehajtására, végül a támadás helyét és szerepét a második világháború egész rendszerében. A harmadik részben a támadáskor fennálló erőviszonyokat, a

felek gazdasági-katonai potenciálját, a hadászati tervnek megfelelő német haderőfejlesztést, a Barbarossa-terv többszöri átdolgozását és fejlesztését, a Szovjetunió által ebben az időszakban folytatott aktív békepolitikát, a szovjet államhatárok védelmére kidolgozott tervet és a szovjet csapatok részleges hadászati felvonulását, a támadás előtti hetekben kialakult nemzetközi helyzetet, végül a támadás közvetlen megindításának körülményeit tárgyalja.

Pavel Bosák cikke a szlovák népi felkelés időszakát tárgyalja „A Banská Bystrica felé vezető átjárók védelme Čremošné körzetében” (6. sz., 86—101. o.) címmel. A szerzőnek „A szlovák népi felkelés északnyugati arcvonalszakaszán vívott hadművelet” című készülő könyvből vett részlet a német fasiszta csapatoknak 1944. augusztus 29-től a felkelők frontja ellen folytatott támadó tevékenységét tárgyalja. Ismerteti a szlovák felkelő erők tagozódását és felvonulását a körzet védelmére, a harctevékenységek körzetét, a harcoló felek erőviszonyait, Čremošné jelentőségét a védelem szilárdsága szempontjából, az ellenséges felderítés működését, a közvetlen harcérintkezés felvételét, a harc lefolyását és a partizánokkal való együttműködést. Kitér a védelem megszervezésének és a harcrend felépítésének gyenge oldalaira, a harcbiztosítás megszervezésének elégtelenségére, az 1944. október 4-én aratott német győzelem okaira és ezzel a további feladat — a Banská Bystricához való kijutás — végrehajtásának lehetőségére. A felkelők hősi ellenállása azonban megakadályozta az áttörést és az arcvonal szilárdsága biztosított volt. Ezért Ján Golian dandártábornok október 5-én hadseregparancsnoki elismerésben részesítette az északnyugati frontszakasz védőit.

A második világháborúhoz kapcsolódik *Pavel Drška* „A csehszlovák hadsereg harca a banderisták ellen 1945-ben” c. cikke (6. sz., 141—160. o.). A szerző a csehszlovák hadseregnek a háborút követő időszakban, a népi demokratikus forradalomból a szocialista forradalomba való átmenet éveiben folytatott legjelentősebb fegyveres akcióját szemlélteti, amely a nyugat-ukrajnai nacionalisták, ún. Ukrán Felkelő Hadsereg (UFH) egységei, ismert néven a banderisták ellen irányult. Az UFH Stefan Bandera vezetésével már a háború idején a Vörös Hadsereg és a partizánok ellen harcolt.

A háború befejezése után, de főleg 1946 tavaszán, súlyos károkat okoztak a Szlovák Kommunista Pártnak a reakciót segítő fegyveres akciókkal, mivel ebben az időszakban zajlottak a májusi választások előkészületei. Végleges felszámolásukra a lengyel fegyveres erőkkel együttműködésben 1947-ben került sor. A banderisták szétzúzásaiban aktívan részt vettek a BM belső karhatalmi erői is. A szlovákiai politikai válság leküzdése és a harc sikeres befejezése hozzájárult a legfontosabb probléma — a hatalom kérdése — megoldásához.

A sorozatban megjelent cikkeken kívül ki kell emelni néhány egyedi témával foglalkozó tanulmányt is.

Az évfolyam 1. számában (179—192. o.) *Čestmír Amort* tanulmányban emlékezik meg a bolgár népek a török elnyomók ellen 1876 áprilisában szervezett hős felkeléséről. A bolgár nép sohasem tudott megbékélni az 1393-tól tartó török hódítással és nem egy ízben fegyverrel a kézben kelt fel a török iga ellen. Az európai diplomácia ebben az időszakban nagy figyelemmel követte a Balkánon erősödő népi-felszabadító mozgalmakat, attól tartva, hogy a Törökország keretein belüli nemzetiségi probléma nemzetközi kérdéssé nőhet át; úgy vélte, hogy ennek az égető kérdésnek a megoldása a látszat-autonómia biztosítása révén célszerű, mert a forradalmi úton való teljes felszabadulás veszélyeket rejt magában. A szerző részletesen ismerteti a bolgár nép hősi felszabadító harcát Hriszto Botev vezetésével, egészen alakulatának élén harc közben bekövetkezett haláláig. A felkelést leverték és a bolgár nép azt követően nemzeti történelmének legsúlyosabb időszakát élte át. Jelentősége történelmi szempontból mégis rendkívüli, mert súlyos csapást mért a török feudális hatalomra és megindított egy folyamatot, amelynek eredményeként 1878-ban, az orosz fegyverek győzelmével, megalakult az önálló, független bolgár állam.

Ján Lipták cikke (2. sz., 64—93. o.) „A szovjet hadművészet hatása a CSNH hadművészetének fejlődésére az 1945—1948-as években” címmel, képet ad a népi demokratikus forradalom szocialista forradalommal való átnövése időszakában a szovjet hadművészet hatására a CSNH-ban végbemenő elméleti fejlődésről. A szerző nagyobb terjedelmű munkájából vett részlet a hadművészetnek egyik részével — a támadó tevékenységgel, mint a fegyveres harc fő és döntő formájával — foglalkozik. A CSNH ezzel kapcsolatos elveinek alapjait ebben az időszakban éppen a szovjet hadművészeti elvek hatására fogalmazták meg. A szerző hang-

súlyozza, hogy ezeknek az elveknek az érvényre juttatása a CSNH háború utáni építésében és harckiképzésében — nyilvánvalóan a szovjet hadművészet második világháborúban beigazolódtott fölény hatására — nem jelentett olyan problémát, mint a társadalmi-politikai jellegű kérdések elfogadtatása. A doktrinális elvek és alapok átalakítása a szovjet tapasztalatok felhasználásával hozzájárult a hadművészet alapvető meghatározásainak és normáinak folyamatos kialakításához, a megfelelő szabályzatok kidolgozásához, valamint az elmélet és gyakorlat tapasztalatainak a katonai szakirodalom segítségével történő általánosításához.

Alois Michňák cikkét (3. sz., 23—41. o.) a szovjet hadsereg fennállása 60. évfordulójának szentelte. Meghatározza az új típusú hadsereg jellemző sajátosságait, funkcióit és építésének elveit, történeti sorrendben áttekinti a szovjet hadsereg születésének és fejlesztésének körülményeit és főbb eseményeit. Különös hangsúllyal tárgyalja a Szovjetunió Fegyveres Erőinek felszabadító küldetését a második világháborúban és ezen belül a cseh és szlovák népek nyújtott segítségét nemzeti-felszabadító harcában. Képet ad a háború utáni időszak fejlesztési tendenciáiról, valamint az egyes kongresszusi határozatok és a párt katonapolitikai irányvonala megvalósításáról. Kitér a Varsói Szerződés jelentőségére és a szocialista vívmányok kollektív védelme lenni elvének érvényesítésére, valamint a szocialista államok közössége védelmi képességének fokozására a nemzetközi helyzet alakulásának függvényében.

Vlastimil Vávra „A csehszlovák internacionalisták Szovjet Oroszországban az 1917—1920-as években” (4. sz., 51—63. o.) c. cikkében képet ad arról, hogy az első proletárhatalom kivívásához hogyan járultak hozzá más nemzetek internacionalista harcosai. Áttekinti az Osztrák—Magyar Monarchia bukását előidéző okokat és az ezzel kapcsolatos általános politikai helyzetet, a párizsi csehszlovák Nemzeti Tanács működését, a csehszlovák internacionalista mozgalom kialakulását és kibontakozását Ukrajnában, az 1. csehszlovák forradalmi ezred megalakítását Penzában 1918 elején, a csehszlovák vöröskatonák harctevékenységét Ukrajna, Kazány, Szibéria területén, a csehszlovák kommunista szekció működését és agitációs munkáját Moszkvában és az internacionalisták soraiban. Kitér a magyarországi forradalom és a németországi forradalmi mozgalom hatására, valamint a tervezett szovjet segítségre. Ennek szellemében Kijevben kellett volna megalakítani egy nagy erejű szovjet csoportosítást,

mely a Magyar Vörös Hadsereggel találkozó csapást mért volna. A csoportosítás állományába tartozó internacionalista egységek közös parancsnoki tisztét Slavojar Častek látta el. A terv végrehajtása azonban meghiúsult. 1919 augusztusában — a Szlovák Köztársaság megalakulása kapcsán — létrehozták vezetésével az 1. internacionalista dandárt. Feladatuk azonban a forradalmak támogatása helyett a világ első szocialista államának védelme és a szovjethatalom megszilárdítása lett.

František Nesvadba „*Hatvanéves a szovjet katonai historiográfia*” címmel (5. sz., 3—27. o.) áttekinti a hadtörténetírásnak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és az SZKP XXV. kongresszusa közötti időszakát. Kiemelten foglalkozik a Marx és Engels által megalapozott materialista elmélet érvényesülésével a társadalmi-történelmi folyamatok vizsgálatában és annak forradalmasító hatásával a fejlődés törvényszerűségeinek feltárásában és meghatározásában, majd a Lenin részéről való alkotó továbbfejlesztésével és általánossá tételével. A szerző gondot fordít arra, hogy jellemezze a legkimagaslóbb historiográfusok munkásságát (Frunze, Kalinyin, Kirov, Ordzsonikidze, Szverdlov, Sztálin stb.), a történetírásban érvényesülő tendenciákat, a tudományosan megalapozott és argumentumokra támaszkodó kutató és elemző munka kialakulását. A fontosabb feladatok közül kiemeli a marxizmus—leninizmusnak a háborúval, a hadsereggel és hadtudománnyal kapcsolatos állásfoglalása kidolgozási folyamatát, valamint a háborús tapasztalatok értékelése és általánosítása érdekében végzett széles körű tevékenységet. Számszerűen ismerteti a Nagy Hon-

védő Háborúval foglalkozó munkákat és a háború utáni időszak más kutatási irányjaiban elkészült műveket. Külön említést tesz a hadtörténelmi kutatás marx—lenini metodológiája kidolgozásában végzett értékes tevékenységről. Végül a szocialista közösség fegyverbarátságával kapcsolatos történetírásról ad áttekintő képet.

Josef Urban „A Szovjetunió és a Varsói Szerződés országai következetesen fejlesztik Október katonapolitikai hagyatékát” c. cikkében (6. sz., 29—51. o.), amelynek aktualitását a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulója adta meg, a szocialista közösség védelmi képessége állandó fokozásának követelményéből kiindulva értékeli a történelmi tapasztalatok és azok feldolgozásának jelentőségét. Foglalkozik Leninnek a proletárforradalom katonai programjáról szóló tétéleivel és azok érvényesülésével, a szocialista állam katonai szervezetének jellemző vonásaival, a szocializmus védelmének internacionalista jellegével, az Októberi Forradalom katonapolitikai hagyatéka és a történelmi tapasztalatok felhasználásának lehetőségeivel és objektív törvényszerűségeivel. Kiemelten tárgyalja a szocialista honvédelem sajátosságait a nemzetközi feszültség enyhülésének körülményei között, ezen belül a Varsói Szerződés szervezetének pozitív hatását a haladó társadalmi rendszerek fejlődésére. Leszögezi, hogy a szocializmus katonai ereje a gazdasági, politikai és ideológiai haladással együttesen alkotja a szocialista közösség szilárd nemzetközi helyzetének megingathatatlan bázisát.

Nádor Tibor